DODATEK Tygodniowy.

Nro. 20. Dnia 1. Maja 1852.

Do statystyki zakładów naukowych w Galicyi.

(Obacz Nr. 9, 13, 14 i 16 Dodatku tygodniowego.)

(Sprostowanie do Nr. 16. Dodat. tygod.) Przy zakładzie medyczno - chirurgicznym we Lwowie personale nauczycieli liczy:

Dyrektora . . . . 1.
Profesorów stałych . . . . 7.
Profesora nadzwyczajnego . . 1.
Docenta prywatnego . . . . 1.
Asystentów . . . . 2.

F) Instytut techniczny z połączoną z nim szkołą sztuk pięknych i muzyki w Krakowie.

Personale nauczycielskie.

Wydział naukowy	Nauczyciele: Profesorowie zwyczajni	Profesorowie nadzwyczajni	Suplenci	Asystenci	Nauczyciele w ściślejszem znaczeniu	Personale kancelaryi dyrekcyi	Służba		Uwaga
Rok przygotowawczy	1	—	3	—	5	—			Trzech suplentów było zarazem na roku przygotowawczym i w wydziale technicznym.
Wydział techniczny	2	—	6	1	2	1	2	2	
Wydział komercyalny	1	—	—	—	—	—			
Szkoła sztuk pięknych	1	1	3	—	—	—	1	—	
Szkoła muzyki	2	—	1	—	2	—	1	—	
Razem	7	1	10	1	9	1	4	2	

Zbiory naukowe które bardzo ucierpiały przez pożar, w r. 1850 były następujące:
Gabinet fizyczny, historyi naturalnej, mechaniczny, technologiczny, chemiczny, zbiór instrumentów pomiaru i wzorów architektonicznych, biblioteka, warsztat tokarski i stolarski, szkoła ekwitacyi, litografia, zbiór rysunków, obrazów olejnych i modelów gipsowych, instrumenta i dzieła muzyczne.

Wykładane przedmioty w 1 i 2 kursie.

I. Instytut techniczny.

a) Rok przygotowawczy.

Kurs I. (62 uczniów)

Religia	2 godzin
Planimetria	4 —
Arytmetyka	2 —
Algebra	2 —
Zoologia	4 —
Historya powszechna	1 —
Jeografia	2 —
Język polski	3 —
Język niemiecki	4 —
Język francuski	4 —
Język rosyjski	1 —
Rysunki	4 —
Kaligrafia	1 —

Kurs II. (59 uczniów)

Religia	1 godzina
Stereometrya	3 godzin
Trygonometrya	1 —
Algebra	4 —
Botanika	4 —
Historya powszech.	1 —
Jeografia	2 —
Język polski	3 —
Język niemiecki	3 —
Język francuski	3 —
Język rosyjski	2 —
Rysunki	6 —
Kaligrafia	1 —

b) Wydział techniczny.

Kurs III. (40 uczniów)

Wyższa algebra	3 godzin
Trygonometrya	1 —
Powszechna fizyka	5 —
— chemia	4 —
Mineralogia	4 —
Jeometrya wykreślna	3 —
Budownictwo	3 —
Rysunki techniczne	5 —
Język niemiecki	3 —
Język francuski	3 —

Kurs IV. (30 uczniów)

Praktyczna fizyka	3 godzin
Techniczna chemia	8 —
Wyższa matematyka i mechanika (w lecie)	6 —
Budownictwo	5 —
Jeometrya wykreślna	4 —
Rysunki maszyn	2 —
Miernictwo	3 —
Agronomia	3 —

Kurs V.

Techniczna chemia	8 godzin
Mechanika	6 —
Budownictwo	4 —
Technologia	3 —
Jeometrya wykreślna	1 —
Rysunki maszyn	4 —
Niwelowanie	1 —
Agronomia	3 godzin
Buchalterya	2 —
Sztuka modelowania w pracowni tokarskiej i stolarskiej	6 —

W ogóle 24 uczniów; nie wszyscy jednak uczęszczali na te same przedmioty.

c) Wydział komercyalny.

Rachunki merkantylne 6 godzin Nauka rachunkowości 6 godzin
13 uczniów.

II. Wydział szkoły kunsztów.

Estetyka	3 godzin,	39 uczniów	19 gości
Nauka rysunków	6 —	10 —	3 —
Rysunki według natury	12 —	17 —	7 —
Malarstwo	12 —	8 —	5 —
Rysunki krajobrazów i malarstwo	12 —	6 —	4 —
Rzeźbiarstwo	12 —	7	
Rysunki perspektywy	2 —	9	

III. Szkoła muzyki.

Śpiew dramatyczny) oddział 1.	6 godzin,	3 uczniów
) oddział 2.	12 —	10 —
Fortepian	6 —	3 —
Gra na organach	6 —	3 —
Śpiew kościelny	3 —	3 —
Instrumenta dęte	5 —	6 —
Inne instrumenta muzyczne	5 —	7 —

Oprócz tego uczono uczniów 4go i 5go kursu jeżdżenia konno.

Język naukowy jest polski.

Wykłady estetyki nie są obowiązujące dla techników i uczniów szkoły sztuk pięknych.

W nauce estetyki, muzyki i wykreślnej jeometryi brali udział także uczniowie uniwersytetu; na wykłady o budownictwie, technicznych rysunków i elementarnej matematyki uczęszczali także kształcący się mularze i cieśle.

G) Szkoła realna w Brodach.

Personale nauczycielskie.

Dyrektor oraz i nauczyciel . . . 1.
Rzeczywisty nauczyciel . . . . . 1.
Suplentów . . . . 3.
Nauczycieli w ściślejszem znaczeniu 2.

Razem 7.

Sługa 1.

Stan uczniów.

Rok	Liczba: Płacących dydaktrum	Uwolnionych	Razem	Według wyznania religijnego: rz. katol.	gr. katol.	izrael.
1	10	44	54	24	1	29
2	9	10	19	3	—	16
3	1	9	10	5	—	5

Rok I.

Religia (chrześciańska)	2	godzin
dtt. (zydowska) .	2	—
Jezyk niemiecki . . .	4	—
Kaligrafia	2	—
Rachunki	2	—
Rysunki	4	—
Geografia	2	—
Historya naturalna . .	1	—
Jezyk włoski . . .	3	—
Język francuski. . .	4	—
	24	godzin

Rok II.

Religia (chrześciańska)	2	godzin
dtt. (żydowska) . .	2	—
Jezyk niemiecki . . .	3	—
Kaligrafia	2	—
Rachunki	2	—
Geografia	2	—
Historya	2	—
Historya naturalna . .	2	—
Język włoski . . .	3	—
Język francuski . . .	3	—
Rysunki	4	—
	24	godzin

Rok III.

Religia (chrześciańska)	2	godzin
dtt. (żydowska). .	2	—
Styl handlowy . . .	2	—
Kaligrafia	1	—
Jeografia handlowa . .	2	—
Fizyka	2	—
Zzawstwo towarów .	2	godzin
Rachunkowość kupiecka	2	—
Buchalterya kupiecka .	3	—
Rysunki	4	—
Język włoski . . .	3	—
Język francuzki. . .	2	—

Zbiory naukowe.

a. Biblioteka składająca się z 84 dzieł i 174 tomów.
b. Obrazy z historyi naturalnéj, 54 sztuk.
c. Atlas szkolny i 10 map.
d. Globus ziemski, niebieski i Sphaera armilaris.
e. Zbiór towarów.
f. Zbiór mineralogiczny.
g. Wzory rysunkowe.

Fundusz utrzymania brodzkiéj szkoły realnéj składa się:

a) Z dodatku do opłaty mięsa koszernego, wynoszący rocznie mniej więcéj 4.000 złr. m. k. *b)* z dodatku w kwocie 1000 złr. z brodzkiéj kasy miejskiéj. *c)* w razie potrzeby z repartycyi na brodzką gminę żydowską.

Teoretyczne egzamina ogólne (Staatsprüfungen) w roku 1851.

Komisya egzaminacyjna we Lwowie.

Wydział egzaminacyjny	Liczba uzdolnionych: pojedynczo	Liczba uzdolnionych: z wyszczególnieniem	Liczba reprobowanych	Razem
Ogólny.	8	2	2	12
Administracyjny	—	—	—	—
Sądowniczy	8	11	—	19
Razem . . .	16	13	2	31

W Krakowie zdało w roku 1851 trzech kandydatów sądowniczy egzamin ogólny, z wyszczególnieniem w innych wydziałach niebyło kandydatów.

Do gymnazyalnéj komisyi egzaminacyjnéj we Lwowie zgłosiło się do końca roku szkolnego 1851 czterdziestu kandydatów do egzaminu na posady profesorów gymnazyalnych, z tych trzech nieprzypuszczono do egzaminu, dwóch odstąpiło dobrowolnie od egzaminu, jednego usunięto dla niedostatecznéj pracy domowéj; przygotowywało się do egzaminu ośmiu dla całego gymnazyum, 15 dla niższego gymnazyum; egzamin zdało pięciu dla całego, czterech dla niższego gymnazyum, a dwóch nieobstało.

Egzamina kandydatów starających się o posadę rzeczywistego nauczyciela gymnazyalnego.

Obwieszczona okólnikiem z dnia 23. września roku 1849 nowa ustawa o egzaminach kandydatów, ubiegających się o posadę nauczyciela przy gymnazyach publicznych, weszła w kraju naszym 1go maja r. 1850 w życie, tego albowiem dnia rozpoczęła urzędowanie swoje komisya egzaminacyjna, rozporządzeniem wysokiego ministeryum oświécenia z dnia 30. marca 1850 w Lwowie ustanowiona.

Następujące wykazy zawiérają statystyczny przegląd rezultatów téj instytucyi od jéj początku do końca roku szkolnego 1851.

Wykaz Iszy.

Zgłosiło się do komisyi kandydatów: ogółem	pierwotnie	powtórnie	rodem z Galicyi	rodem z Bukowiny	rodem z Morawii	rodem z Czech	katolików obrządku łacińskiego	obrządku greckiego	wyznania grecko-nieunickiego	stanu duchownego	stanu świeckiego	nauczycieli prywatnych	Suplentów przy szkołach publicznych: przy gymnazyach	innych szkołach
40	37	3	32	2	2	1	30	6	1	6	31	2	32	3

Uwaga. *Z powyższéj liczby suplentów gymnazyalnych, którzy podali do komisyi o przypuszczenie do egzaminu, należało 8 do gymnazyów Lwowskich, 6 do gymnazyum Tarnowskiego, 5 do gymnazyum Bocheńskiego, 3 do Samborskiego, 2 Rzeszowskiego, tyleż do Stanisławowskiego i do Tarnopolskiego, do gymnazyum Sandeckiego należał 1, do Przemyskiego 1, do Czerniowieckiego 1, do Cieszyńskiego 1.*

Wykaz IIgi.

Z podających o przypuszczenie do egzaminu miało zamysł nauczania: W całém gymnazyum	W niższém	Przedmiotów: Filologię klasyczną	Historyę i jeografię	Psychologię i Loikę	Matematykę	Fizykę	Historyę naturalną	Naukę języka niemieckiego	polskiego	ruskiego	W języku: niemieckim	niemieckim i polskim	niemieckim i ruskim	polskim	ruskim
18	22	13	8	2	8	6	5	5	6	2	13	17	3	3	1

Uwaga. *Podług wyż wspomnionéj ustawy z roku 1849: Podający o przypuszczenie do egzaminu w tém podaniu wyraźnie oznaczyć ma nietylko który z wyszczególnionych w ustawie przedmiotów nauczać zamyśla, lecz i w którym z języków w publicznych gymnazyach w używaniu będących, naukę wykładać uzdolnionym jest. Gdy kandydat w swym wyborze bynajmniéj na jeden przedmiot ograniczonym nie jest, więc też nie jest sprzecznością, że sumując w drugim wykazie liczby w rubrykach pojedyńczych przedmiotów, otrzymuje się większą ilość, jak ogół kandydatów w pierwszym wykazie.*

Wykaz IIIci.

Przypuszczenie do egzminu odmówiono	Odstąpiło od egzaminu	Po pierwszem stadyum egzaminu odprawiono	Niepomyślnie odbyto egzaminu	Pomyślnie odbyto egzamin:																Przy końcu roku szkolnego 1851 rozpoczęte egzamina jeszcze nieukończyło	
				Ogółem	na całe gymnazyum	na niższe	z Filologii klasycz.	z Historii i Geograf.	z nauki języka niemieckiego	polskiego	ruskiego	z Matematyki	z Fizyki	z Historyi naturalnéj	Uzdolnieni do wykładu w języku: niemieckim	niemieckim i polskim	niemieckim i ruskim	polskim	ruskim	na cało gymnaz.	na niższe
3	2	1	2	9	5	4	3	1	1	2	1	2	1	1	2	4	1	1	1	8	15

Uwagi:

1) *Kandydaci, którzy nie wypełniają przepisanych ustawą z roku 1849 warunków, nieotrzymują przypuszczenia do egzaminu.*

2) *Cały egzamin składa się z czterech oddziałów czyli stadyów, jako to:*
   - a) *Z dwóch zadań do pisemnego wypracowania w domu.*
   - b) *Z dwóch zadań do wypracowania w zamknięciu.*
   - c) *Z ustnego egzaminu.*
   - d) *Z dwóch odczytów na próbę.*

O każdém stadyum dają egzaminatorowie przedmiotów swe zdanie na piśmie, po pierwszem stadyum może komisya kandydatów, brak dostatecznego przygotowania okazujących od egzaminu odprawić, po ostatnim wyrokuje, czyli kandydat obstał przy egzaminie lub nie, a w ostatnim wypadku czyli i w jakim czasie do powtórnego egzaminu przypuszczonym być może. — Takowe wyrokowanie względem kandydatów, których liczby w ostatnich dwóch rubrykach trzeciego wykazu są umieszczone, w roku szkolnym 1851 jeszcze nie nastąpiło było.

Wiadomości historyczne do dziejów literatury polskiej, Ossolińskiego.

(Obacz Nr. 1, 2, 12, 17 i 18 Dod. tyg.)

Jan Wąchalski.

Lwowczyk, będąc w Rzymie na naukach, i już magistrem Filozofii w r. 1571. wieku swojego 24 do Jezuitów zapisawszy się, u nich nauki zakończył; zaś za powrotem do kraju, przez lat 13 to zakonników, to obcych krasomówstwa, w którém między pierwszemi owéj doby był liczony, uczył. *a)* Starszyzna zakonna nie sądząc nikogo zdolniejszym do unoszenia umysłów Lwowianów, burzących się przeciwko zakładanemu w stolicy Rusi siedlisku Jezuitów, jak rodaka dobrze z nimi spokrewnionego, naznaczyła go rektorem tamtejszego, dopiero mającego powstawać kolegium. Nie tylko też z téj miary, ale z roztropności oraz uprzejmości i łagodności umysłu, wcale się do owych okoliczności nadał. Wielu wspiérało hojnością jeszcze niezapaśne nowosiedziny; przecież nie tak szczodrze, żeby to wystarczało na świetne, o których zamyślano, przedsięwzięcia. Pokazali po sobie Jezuici, jakoby zamyślali Lwów wcale opuścić, owszem na kongregacyi w Pułtusku r. 1596. uchwalili tylko do trzech lat czekać; gdyby zaś w tym przeciągu przychylniejsze nadzieje nie wyjaśniały się, zwinąć obóz. Musiał to Wąchalski paść na ten sposób, ponieważ jeszcze przed ową kongregacyą postraszył nim był fundatora, arcybiskupa Dymitra Sulikowskiego, który zadrżał, żeby jedną razą nie znikły, upodobane jemu dzieło i rokowana z niego sława. Polecono też Wąchalskiemu wespół z poprzednikiem swoim Marcinem Laterną zagrzewać gorliwość dobroczyńców. Aczkolwiek pusto było w kieszeni poczciwego Arcybiskupa, jednak wziętość osobista i wysokie o pobożności jego mniemanie, otwierały kieszenie majętniejszych; wielu bądź umierając, bądź jakie dobre uczynki zamyślając, do jego rozrządzenia znaczne kwoty oddawało. Wszystko co miał swego czy cudzego, wysypał, ażeby Jezuitów na miejscu utrzymać. Znaleźli się, którzy pobudzeni jego przykładem i namowami wsi i folwarki zapisywali, jak to uczyniły dwie siostry Mieleckie. Jedna z nich była za Karolem Chodkiewiczem, druga za Janem Ostrorogiem.— Osobliwie przychylił się Stanisław Stadnicki, zamiast nowéj fundacyi w Lisku, lwowską zapomódz. Tak dobrze postrachy swoje udawali Jezuici, że aż kardynała Kajetaniego, Legata w Polsce wprowadzili, że im odradzał ich zamysł.

Wąchalski ustalił kolegium, snadno u generała Gonfalomeri, potwierdzenie jego wyprosiwszy. Już zaczynał skupować place, zaprowadził Teologię moralną, upewnił swoim kaznodziejstwo katedralne, kiedy zdał rządy Adryanowi Radzimińskiemu. Ten ostrością i prędkością wiele popsuł, co tamten był łagodnością na dobrych postawił nogach, i podchlebne nieco zawichrzył początki.

Sprawował Wąchalski rektorstwo we Lwowie od 1595 aż do 1600. *b)* Podług historyi Jezuitów lwowskich otrzymał je po Kaliskim. Allegambe naznacza mu sześć lat we Lwowie, a potém dziewięć w Kaliszu, gdzie miało mu się nie tak szykownie powodzić. Cóżkolwiek bądź, rzecz pewna, że życie w Wielko-Polsce zakończył nagłą apoplexią w gościnnem u biskupa poznańskiego r. 1608, wieku swojego 61, od wnijścia do zakonu 37. W przysłowie prawie weszło było z okazii osobliwszéj potulności, iż pewny sposób pozyskania u niego dowodów przychylności był, dać mu przyczynę do urazy.

Pisał Medytacye o życiu Chrystusowém i Matki jego, drukowane w Krakowie 1592 w cw. tudzież katechizm pod cudzém imieniem. *c)*

a) Habitus inter primos aevi sui oratores. Alleg. Bibl. p. 511.

b) Hist: Coll. S. J. Leop. Miss. ad hosann.

c) Allegambe złaciniwszy te tytuły, wymienia je w swojéj bibliotece.

Przypis I.

Vir fuit pius, modestus, aequi animi, in tolerandis injuriis tam facilis, ut in proverbium jam vertisset, injuria ipsum aliqua provocare debere, qui sibi velit maxime eum demereri. Alleg. ut sup. który fałszywie napisał jego przeciwko Uchalius, sive Unchalius. Bartłomiej Zimorowicz dał mu miejsce in Viris illustribus civit. Leop. p. 82. Zowie go Wuchalius i przywodzi pochwałę jego następująca: e Centuria Seculari S. J.

Patria Leopolitanus,
Romae in societatem adscitus,
Suum etiam Poloniae Tullium dedit
Facundum eloquio, eloquentem virtute;
Qui improbos facundia superavit,
Conjuratos fidei hostes urbibus et Regno ejecit,

Optimam semper causam tolerantiae effecit
Injuriis patientia respondens,
Nunquam memor injuriae. nisi ut condonaret;
Neminique magis devinctus quam qui se laesisset
Amicitiae parandae cum eo artem esse
Injuriis afficere.
Quam carus esset Principibus, morbus ostendit:
Cum paralysi iactum nonnisi exanimem reddiderunt,
Quod ultimum spiritum vellent excipere;
Mausoleo procerum fuisset conditus
Nisi modestiae Societatis vis fieret.

Ostatnia okoliczność ściąga się do tego. że biskup poznański chciał był nieboszczyka kazać pochować w swoim grobie, lecz się Jezuici o niego upomnieli.

Borec. R. 1350 i 1421.

Potwierdzenie przywileju na założenie wsi i kościoła, tudzież na wybraniectwo.

(Dalszy ciąg. Ob. Dod. tyg. Nr. 19.)

„In nomine Domini Amen. Ea que geruntur cum temp(or)e,
(„)simul cum processu temporis defluunt et decurrunt. Jdeo nos
(„)dei gr(ati)a **Kazimirus** Rex Polonie notum facimus omnibus
(„)p(raese)ntem paginam inspecturis. Quia nos contulimus Scolte-
(„)tiam Mathie seruitori n(ost)ro pro ser|uicio p(at)ris sui dicti Do-
(„)bromislowi ac suo in Libertate dicta **Borecz** quam ip(s)e di-
(„)ctus Mathias locare debet. Jure Theuthonico Nouiter...... Strze-
(„)dske dicitur que villa h(ab)ebit in circumferencys. Tri|ginta
(„)Mansos ex quibus Scoltetus predictus tres mansos libere posside-
(„)bit. Concedentes predictis Jncolis viginti Annorum omnimodam
(„)libertatem. Qui v(idelicet) pred(i)c(t)us Scoltetus h(abe)t loca-
(„)re. Molendinum | in fluuio qui dicitur Wydzna. Tabernam men-
(„)sam Sutor(um) secundam pistorum terciam Carnificum. Jnsuper
(„)pred(i)c(t)us Scoltetus in eadem villa habet iudicare furta gla-
(„)dio decolari qualicumq(ue) morte pro | merente nusquam ducen-
(„)do. Jnsuper Siluam in duobus wlgariter dicendo wyertel quid-
(„)q(uid) exstirpauerint predicti kmethones vna cum Scolteto sine mel-
(„)lificia sine quascumq(ue) vtilitates libere posi|debunt. Jnsuper pre-
(„)d(i)c(t)us Scoltetus duas piscinas h(abe)t locare in predicta he-
(„)reditate in quibus v(idelicet) piscinis pro sua Mensa libere h(a-
(„)be)t piscari. Jtem Siluam pro Scrofiis pred(i)c(t)us Scoltetus de
(„)h alys heredi|tatibus h(abe)t conuenire ut melius p(otes)t pro sua
(„)vtilitate. Jnsuper in pred(i)c(t)a hereditate nullus Nuncius sive
(„)Judex dom(in)i Regis h(abe)t sedere circa iudicium nisi pred(i)c-
(„)(t)us Scoltetus tam diu q(ua)m libertas co(n)cessa | est Jnsuper
(„)in venacione Animalium pred(i)c(t)us Scoltetus libere h(abe)t ve-
(„)nari. Jnsuper notum sit om(n)ibus q(uod) ego pred(i)c(t)us Scol-
(„)tetus separaui filios meos et filias ante locacionem Scoltetie pre-
(„)dicte taliter | q(uod) me et uxorem meam non impediant v(ideli-
(„)cet) quatuor filias... sannam Goschicham Stronkam. Woykam duos
(„)filios v(idelicet) Hermanum et Bartholomeum. Jnsuper pred(i)c-
(„)(t)us Scoltetus·non debet citari p(er) alique(m) | nec r(espo)n-
(„)dere· nisi fu(er)it citatus Anulo domini Regis·ibi h(abe)t r(espo)n-
(„)dere et iudicari Jnsuper in silua excidere stubas· sine diuersa edi-
(„)ficia pro utilitatibus suis libere Jnsuper si occurrerit aliquis Nun-
(„)cius dom(in)i | Regis· volens de Scolteto sive de Jncolis pre-
(„)dicte ville· de silua predicta pro se usurpare non h(abe)t de Ju-
(„)re· auxilio xpi (Christi) et dom(in)i Regis concessu(m). Jnsu-
(„)per in pred(i)c(t)a libertate. Ecc(lesi)am locare debemus · con-
(„)ferentes eidem | liberum Mansum. Euolutis vero annis libertatis
(„)predicte Scoltetus tenebitur seruire domi(n)o Regi cum sagitt(a)
(„)Jncole vero predicte ville in festo sancti Martini tenebuntur de
(„)censu soluere p(er) octo scotos·| de quol(ibet) Manso·pro deci-
(„)ma Capellano per sex Scotos · soluere tenebuntur. De iudicio vero
(„)Scoltetus h(abe)t tollere tercium denarium de censu sextum de-
(„)narium Jnsuper de iudicio Magno ter in Anno·kmethones | pre-
(„)dicte ville·habent pascere Judicem dom(in)i Regis bis Scoltetus
(„)vero semel.

„W imię Pańskie amen. Wszystko co czas wydaje, z biegiem czasu też niszczeje i ginie. Przeto My **Kazimirz**[3]*) Król Polski oznajmujemy wszem, którzy pismo niniejsze czytać będą: iżeśmy nadali sołtystwo Maciejowi słudze Naszemu za służbę ojca jego nazwiskiem Dobromysłowa i jego własną we lgocie*[4]*)* **Borcem** *zwanej, którą Maciej rzeczony założyć ma na prawie niemieckiem świeżo*[5]*)...... srzedzkiem*[6]*) zwanem, która-to wieś obejmować będzie w obwodzie trzydzieści łanów, z których przerzeczony wybraniec trzy łany wolne posiadać będzie, uwalniając przerzeczonych mieszkańców na lat dwadzieścia od wszelkich powinności. Który-to wybraniec przerzeczony założyć ma młyn na rzece Wydzna zwanej. karczmę, jednę ławę szewską, drugą piekarską, trzecią rzeźnieczą. Nadto pomieniony wybraniec sądzić ma w tejże wsi złodziejstwa. mieczem ścinać, nie zwlekając nigdy wyroku jakiejkolwiek śmierci dla winowajców. Oprócz tego ile przerzeczeni kmiecie wespół z wybrańcem z dwóch ćwierci lasu czyto na pasieki czy na inny pożytek wytrzebią. na wolność posiadać będą. Także dwie sadzawki pomieniony wybraniec założyć ma w rzeczonej posiadłości, w których mu wolno będzie poławiać ryby na własny stół. I z lasu też przerzeczony wybraniec tak w tej jak i w innych majętnościach według możności i woli jego dla nierogacizny użytek mieć ma. Nadto nie wolno żadnemu posłowi czyli sędziemu króla Jegomości zasiadać przy sądzie w pomienionem dziedzictwie krom przerzeczonego wybrańca a to przez cały ciąg dozwolonej lgoty. Wolno też pomienionemu wybrańcowi łowić czyli polować zwierzynę. Nadto wiadomo niech będzie wszystkim, iż ja rzeczony wybraniec odłączyłem synów moich i córki przed założeniem przerzeczonego wybraniectwa tak, iżby·ani mnie ani małżonce mojej nie przeszkadzali, mianowicie cztery córek......*[7]*) Gosichę,*[8]*) Stronkę i Wojkę, a dwóch synów: Hermana i Bartłomieja. Nie może także pomieniony wybraniec przez nikogo być pozwanym ani obowiązany przed kim odpowiadać, wyjawszy gdy pierścieniem Królewskiej Mości pozwan będzie, gdzie stawać i sądzić się ma. Wolny ma też wrąb w lesie na mieszkalne lub inne budynki ku własnej potrzebie. Gdyby zaś jaki posłannik Króla Jegomości się zjawił, chcący od wybrańca lub mieszkańców wsi przerzeczonej za używanie pomienionego lasu jaką nienależytość dla siebie wybrać, nie będzie k'temu z prawa przy pomocy boskiej i królewskiej Mości pozwolenia. Nadto mamy w przerzeczonej lgocie założyć kościół, dla którego wolny łan naznaczamy. A gdy lata pomienionej lgoty się skończą, obowiązany będzie wybraniec służyć królewskiej Mości ze strzałą; mieszkańcy wsi przerzeczonej zaś winni będą dawać w świątek św. Marcina czynszu z każdego łanu po ośm. a kapłanowi dziesięciny po sześć skojców. Od sądu też mocen wybraniec pobierać trzeci a z czynszu szósty denar. Nadto z sądu wielkiego trzykrotnie do roku, mają kmiecie wsi przerzeczonej podejmować sędzię Królewskiej Mości dwa razy, wybraniec zaś raz.*

(D. n.)

Przypiski.

3) Wielkim zwany, ostatni z rodu Piastów.
4) Znaczy to samo co ruskie słoboda, t.j. osada od powinności uwolniona.
5) W urzędowym wyciągu stoi: novi feri, lecz w pierwocie widomie: Nouiter; dla tego też następne wyrazy wyciągu: quod vulgariter, które z poprzedniemi novi feri myśli i znaczenia nie dają, tu wykropkować woleliśmy.
6) Srzoda, miasto powiatowe byłego województwa poznańskiego.
7) W wyciągu jest: Diannam, co nie prawdziwe, albowiem z wyjątkiem wytartych głosek początkowych, można gołem okiem w pierwocie odczytać ..sannam.
8) I to imię przekręcone w wyciągu na praeschicham.

Jak skały i granit łupać za pomocą ognia i wody nawet w bryłach do 500 cetnarów, uczy sposób następujący, łatwy do użycia tam, gdzie rozpoczęte łomy już są spadziste. Kują najprzód robotnicy brózdę na dwa-trzy cale, i rozpalają nad nią ogień silny ażeby gorącość przesiąkła łom cały, potem za gorąca jeszcze, odmiatują spiesznie popiół, a w bruzdę leją konew wody z jednej strony i z drugiej. Skała pęka jak gdyby pod nożem.

— Według wykazu rządowego wynosiła liczba więźniów w kraju Van Diemens dnia 31. grudnia 1850: 21.437. Z tych miało 10.744 pozwolenie odjechać, a 10.200 z nich niemiało prawa do wsparcia od rządu. Koszta na więźniów wynosiły w upłynionym roku 119,244 funtów szter. 8 szyl.

Główny Redaktor **M. Szreniawa Sartyni.** Z c.k. galic. Drukarni rządowej.